

Rimska 8
SI - 1000 Ljubljana
Slovenija
Tel.: + 386 1 2 000 250
Fax: + 386 1 2 000 260

RAZISKAVA INDEKS CIVILNE DRUŽBE

»Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilno-družbenih organizacij«

Študija primera

Dimenzija: Raven organizacij

(Regionalna in sektorska distribucija znotraj civilne družbe)

Zinka Kolarič, Tatjana Rakar

Ljubljana, februar 2010

CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation

Republika Slovenija, Ministrstvo za javno upravo

KAZALO

1 UVOD	4
2 OBSEG CIVILNO-DRUŽBENEGA SEKTORJA V SLOVENIJI	6
3 STRUKTURA CIVILNO-DRUŽBENEGA SEKTORJA.....	11
4 »TRENDI V RAZVOJU« SLOVENSКИH CIVILNO-DRUŽBENIH ORGANIZACIJ IN NJIHOVA DRUŽBENA VLOGA	19
5 LITERATURA	22
6 PRILOGE.....	24

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilno-družbenimi organizacijami (v %)	7
Graf 2: Regijska distribucija števila civilno-družbenih organizacij (v %).....	9
Graf 3: Klasifikacija slovenskih civilno-družbenih organizacij glede na področja delovanja/dejavnosti v mednarodni klasifikaciji (ICNPO) (v %).....	12
Graf 4: Klasifikacija slovenskih civilno-družbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)	14

1 UVOD

Pojem neprofitna organizacija zajema dve vrsti organizacij. Ene so javne neprofitne organizacije – to je s strani javnih avtoritet ustanovljene organizacije, katerih poslanstvo je implementacija javnega interesa; druge pa so zasebne neprofitne organizacije – to je s strani zasebnih fizičnih in pravnih oseb ustanovljene organizacije, katerih poslanstvo je uresničevanje skupnega in/ali javnega interesa. Tako javni kot tudi skupni interes predstavljata legitimno operacionalizacijo splošnega družbenega interesa (Monnier in Thiry 1997:324).

Predmet naše analize v študiji primera so zasebne neprofitne organizacije, ki se jih označuje tudi s sintagmo civilno-družbene organizacije oziroma organizirana civilna družba. S to oznako se jih umešča v sfero civilne družbe, to je v tisti del družbenega prostora/družbene realnosti, ki je med skupnostjo/gospodinjstvom in državo (Bryant, 1993:399), je drugačen od tistega dela družbene realnosti, ki ga obvladujejo zakoni trga (Taylor, 1990:98) in ponuja možnost za samoorganiziranje in usklajeno delovanje. Osnovna značilnost sfere civilne družbe je njena istočasna zaprtost in odprtost v odnosu do drugih delov družbene realnosti, kar pogojuje to, da so entitete, ki se v njej nahajajo – med njimi so tudi civilno-družbene organizacije, v svojih osnovnih lastnostih, istočasno podobne in različne od entitet, ki se nahajajo v drugih delih družbene realnosti /v drugih družbenih sferah (Kolarič in dr. 2002:14-22):

- so neprofitne (kar pomeni, da so ustanovljene z namenom da uresničujejo javni in/ali skupni interes) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi trga (ki so profitne, to je ustanovljene z namenom povečevanja profitabilnosti kapitala za njihove lastnike), pa vendar podobne entitetam v sferi države in v sferi skupnosti; tudi te so namreč neprofitne, saj je smisel njihovega obstoja in delovanja implementiranje javnega in skupnega interesa;
- so zasebne (kar pomeni, da so ustanovljene na temelju načel in pravil zasebnega prava) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi države (ki so javne, ustanovljene na temelju načel in pravil javnega prava), pa vendar podobne

- entitetam v sferi trga in skupnosti; tudi te so namreč ustanovljene in delujejo v skladu s pravili in načeli zasebnega prava;
- so formalne (kar pomeni, da delujejo na temelju eksplicitnih norm in pravil ter organiziranosti) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi skupnosti (ki jo tvorijo neformalne socialne mreže – družina, sorodstvo, sosedstvo, skupine prijateljev), pa vendar podobne entitetam v sferi države in v sferi trga; tudi te delujejo v skladu z eksplicitnimi pravili in normami in so organizirane.

Istočasna podobnost in različnost civilno-družbenih organizacij v odnosu do javnih/državnih organizacij, profitnih organizacij in neformalnih socialnih mrež je njihova komparativna prednost, saj jim omogoča, da kombinirajo logike in načine delovanja, sredstva in potencialne iz vseh sfer. Sposobne so uporabiti državna sredstva in funkcionirati v skladu z zahtevami države, pa so vseeno, glede na svoje ustanovitelje, zasebne organizacije; sposobne so se tržno oziroma komercialno vesti, pa so vseeno še zmeraj neprofitne organizacije, ker je smisel in cilj njihovega početja, delovanje v skupno ali/in javno dobro in ne maksimiziranje profita njihovim lastnikom; sposobne so zajemati potencialne iz neformalnih socialnih mrež, pa so vseeno še zmeraj formalne organizacije z eksplicitnimi pravili in normami, obveznimi za vse, ki so vanje vključeni. Skozi to sposobnost kombiniranja logik in načinov delovanja, sredstev in potencialov, so civilno-družbene organizacije hibridne, polivalentne, mešane entitete (Evers 1993; Pestoff 1995); še več, to je tisto, kar daje tem organizacijam zanje značilno dinamičnost, prilagodljivost, sposobnost eksperimentiranja itn., lastnosti, ki jih odlikujejo v primerjavi z drugimi organizacijami v družbi.

Posledica dejstva, da civilno-družbene organizacije nimajo »diference specifik«, ampak so istočasno podobne in različne od entitet/organizacij v drugih družbenih sferah, je njihova velika raznovrstnost. Z njo se bomo v naši analizi spoprijeli tako, da bomo:

- najprej s pomočjo formalno-pravne tipologije in sekundarnih podatkov predstavili obseg civilno-družbenega sektorja in regijsko distribucijo posameznih tipov organizacij;

- v drugem koraku bomo s pomočjo mednarodne klasifikacije neprofitnih organizacij (ICNPO) in slovenskim razmeram prirejene lastne klasifikacije predstavili strukturo civilno-družbenega sektorja;
- v zaključku pa bomo, v časovni perspektivi zadnjih petnajst let, poskušali identificirati razvojni trend slovenskih civilno-družbenih organizacij in njihovo eventualno spremenjeno družbeno funkcijo/vlogo.

2 OBSEG CIVILNO-DRUŽBENEGA SEKTORJA V SLOVENIJI

Slovenska zakonodaja posebej in natančno opredeljuje in regulira naslednje tipe civilno-družbenih organizacij: društva in zveze društev, ki jih regulira Zakon o društvih¹, zasebne zavode, regulira jih Zakon o zavodih², ustanove/fundacije, ki jih regulira Zakon o ustanovah³, zadruga, regulira jih Zakon o zadrugah⁴ in verske skupnosti/organizacije, ki jih regulira Zakon o verski svobodi⁵. V skladu s strukturalno-operacionalno definicijo neprofitnih organizacij se med civilno-družbene organizacije uvrščajo tudi zbornice⁶, sindikati⁷ in politične stranke⁸, ki imajo prav tako vsaka svojo regulativo.

¹ Zakon o društvih (Uradni list RS št. 61/2006, 91/2008 Odl.US: U-I-380/06-11, 102/2008 Odl.US: U-I-57/07-7, 58/2009).

² Zakon o zavodih ((Uradni list RS št. 12/1991, 45I/1994 Odl.US: U-I-104/92, 8/1996, 18/1998 Odl.US: U-I-34/98, 36/2000-ZPDZC, 127/2006-ZJZP).

³ Zakon o ustanovah (Uradni list RS št. 60/1995, 53/2005, 70/2005-UPB1 (91/2005 popr.))

⁴ Zakon o zadrugah (Uradni list RS št. 13/1992, 7/1993, 13/1993-ZP-G, 22/1994, 68/1995 Odl.US: U-I-78/93, 35/1996, 41/2007, 62/2007-UPB1, 87/2009).

⁵ Zakon o verski svobodi (Uradni list RS št. 14/2007), ki je nasledil Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list SRS, št. 15/76 in 42/86, in Uradni list RS, št. 22/91 ter 59/02 - ZJZ in 60/05 ZJZ-A).

⁶ Za gospodarske zbornice velja Zakon o gospodarskih zbornicah (Uradni list RS št. 60/2006, Ur.l. RS, št. 56/2008 Skl.US: U-I-120/08-6, 32/2009 Odl.US: U-I-155/07-10, 32/2009 Odl.US: U-I-120/08-25), ki določa način ustanovitve in delovanja gospodarskih zbornic. S posebnim zakonom je ustanovljena kmetijsko gozdarska zbornica (Zakon o kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije). Poleg teh pa imamo še številne druge zbornice, ki so vse ustanovljene z zakonom, ki ureja določeno področje – na primer Zakon o socialnem varstvu – socialna zbornica, Zakon o notariatu – notarska zbornica, Zakon o zdravniški službi – zdravniška zbornica). Ustanovitev in delovanje teh zbornic določajo posamezni področni zakoni.

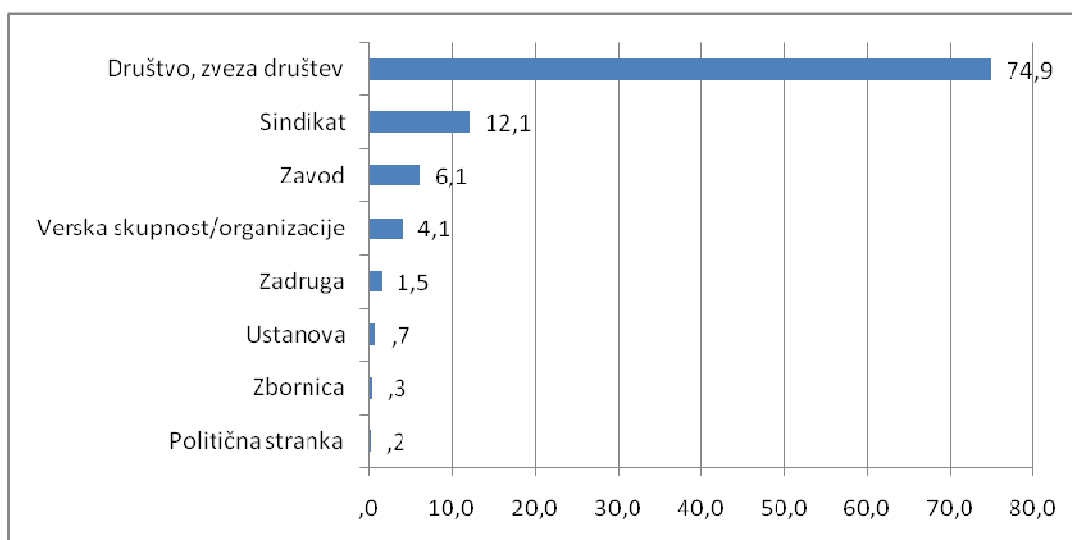
⁷ Zakon o reprezentativnosti sindikatov (Uradni list RS 13/1993).

⁸ Zakon o političnih strankah (Uradni list RS št. 62/1994, Ur.l. RS, št. 13/1998 Odl.US: U-I-301/96, 24/1999 Odl.US: U-I-367/96, 70/2000, 52/2001 Odl.US: U-I-372/98-10, 51/2002, 94/2002 Odl.US: U-I-223/00-22, 69/2005, 100/2005-UPB1, 103/2007).

Iz registra Statističnega urada RS je razvidno, da je v letu 1996 delovalo v Sloveniji 11.570 društev (in njihovih zvez), 30 fundacij, 110 zadrug, 154 zasebnih zavodov in 336 verskih organizacij; njihovo skupno število je bilo 12.200 organizacij (register SURS-a , 1997). Iz podatkov registra Agencije RS za javnopravne evidence in storitve, kamor organizacije obvezno pošiljajo svoje letne finančne izkaze, je razvidno, da se je v dobrih desetih letih število društev povečalo na 21.460 organizacij, število fundacij na 209, zadrug na 428, zasebnih zavodov na 1744, in verskih organizacij na 1172. Če k tem prištejemo še 95 zbornic, 60 političnih strank in 3479 sindikatov, vidimo, da je v letu 2008/2009 v Sloveniji delovalo skupaj 28.647 civilno-družbenih organizacij. Če ob tem številu upoštevamo število prebivalcev vidimo, da se Slovenija nahaja v vrhu držav z največjim številom civilno-družbenih organizacij.

Vendar pa je ob tem potrebno opozoriti, da društva in zveze društev še zmeraj predstavljajo skoraj 75% delež med vsemi civilno-družbenimi organizacijami; zasebni zavodi predstavljajo le 6% delež, verske organizacije 4% delež, zadruge 1,5% delež in ustanove/fundacije 0,7% delež (Graf 1).

Graf 1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilno-družbenimi organizacijami (v %)

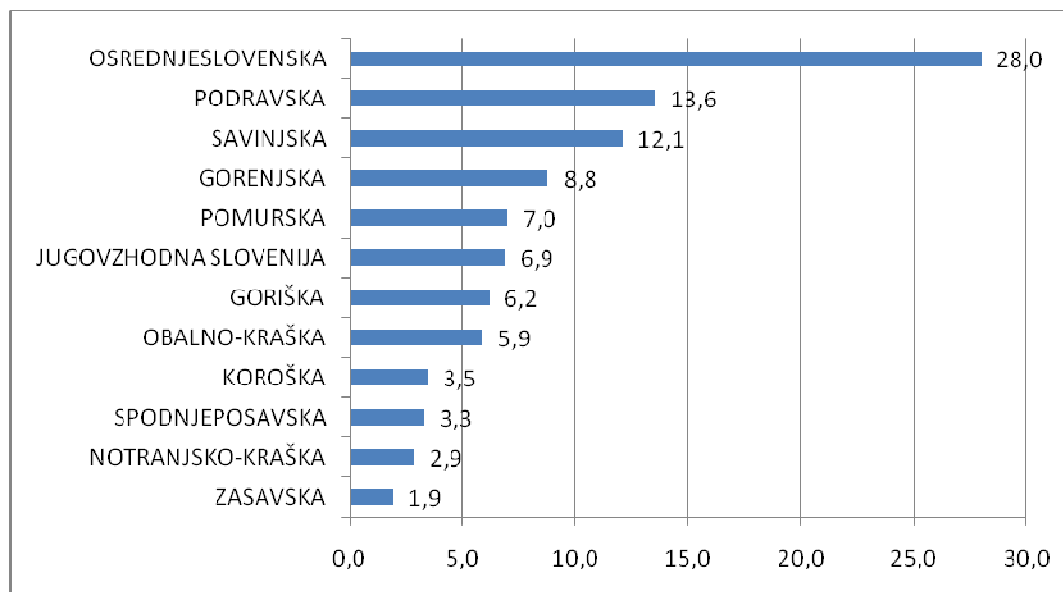

Delež društev med vsemi organizacijami se sicer postopoma zmanjšuje (v letu 1996 so društva predstavljala skoraj 95% delež med vsemi organizacijami), vendar pa še zmeraj bistveno pogojuje karakter celotnega civilno-družbenega sektorja. Društva so namreč po svojem karakterju predvsem ekspresivne organizacije, v katere se združujejo posamezniki zato, ker jim omogočajo, da razvijejo in uresničijo potencialne, ki jih nosijo v sebi; so torej organizacije, ki delujejo predvsem v skupno dobro svojih članov in manj v javno dobro. Takšno stanje je, na eni strani posledica preteklega razvoja, ko so društva predstavljala legalno in legitimno obliko samoorganiziranja državljanov; ustanavljala so se praviloma na lokalnih ravneh, se povezovala v zveze na regijskih ravneh in na nacionalni ravni in bila financirana v obliki letnih dotacij s strani lokalnih in/ali nacionalnih javnih avtoritet/oblasti. Na drugi strani pa število društev še zmeraj hitro narašča, čeprav so že skoraj dvajset let ukinjene vse formalne ovire za ustanavljanje drugih tipov civilno-družbenih organizacij. To je po našem mnenju pogojeno s karakterjem slovenskega blaginjskega sistema (welfare regime), kar bomo pojasnili v zadnjem delu naše analize.

Podatki o distribuciji števila organizacij po statističnih regijah kažejo, da se največ organizacij nahaja v regijah, ki imajo močna urbana središča; 28% vseh organizacij se tako nahaja v Osrednje-slovenski regiji, 13,6% v Podravski, 12,1% v Savinjski, 8,8% v Gorenjski in 7% v Pomurski regiji (Graf 2). To je po našem mnenju posledica razvoja v zadnjem desetletju in pol, ko nove organizacije vseh tipov, bistveno intenzivneje nastajajo v urbanih, kot v ruralnih okoljih.

Graf 2: Regijska distribucija števila civilno-družbenih organizacij (v %)

V vseh regijah, razen v Osrednje-slovenski, predstavljajo društva od 72% do 79% delež vseh civilno-družbenih organizacij v regiji. Delež sindikatov se giblje med 11% in 18% vseh organizacij v posameznih regijah, delež verskih organizacij se giblje v razponu od 3% do 7%, delež zasebnih zavodov med 1,5% in 11%, delež zadrug od 0,7% do 2,2%, delež ustanov/fundacij, zbornic in političnih strank pa je manjši od 1% vseh civilno-družbenih organizacij v posamezni regiji (glej Tabelo 1 v prilogi).

Če pogledamo regijsko distribucijo tistih tipov organizacij, ki po svojem karakterju niso ekspresivne, temveč delujejo v pretežni meri v korist zunanjih uporabnikov, to so zasebni zavodi, verske organizacije in fundacije vidimo:

- da se več kot polovica (51,1%) zasebnih zavodov nahaja v Osrednjeslovenski regiji, 10,3% se jih nahaja v Podravski regiji, 8,7% se jih nahaja v Obalno-kraški regiji, 7,1% v Savinjski itn.;
- da se 27,7% vseh verskih organizacij nahaja v Osrednjeslovenski regiji, 11,2% v Podravski, 10,3% v Savinjski, 9,7% v Gorenjski regiji itn.;
- da se 34,4% vseh ustanov nahaja v Osrednjeslovenski regiji, 17,2% se jih nahaja v Savinjski, 12,4% v Podravski, 6,7% v Gorenjski regiji itn. (glej Tabelo 1 v prilogi).

Navedeni podatki nam samo potrjujejo že zapisano ugotovitev, da vsi tipi civilno-družbenih organizacij, predvsem pa novi tipi (zasebni zavodi, ustanove/fundacije, verske organizacije) nastajajo bistveno bolj intenzivno v razvitih regijah, z močnimi urbanimi središči, kot v manj razvitih, ruralnih regijah, kjer praviloma stara tradicionalna društva še vedno predstavljajo skoraj 80% delež med vsemi civilno-družbenimi organizacijami.

Sklepne ugotovitve

Na osnovi predstavljenih podatkov o številu, tipih in regijski distribuciji civilno-družbenih organizacij, ter opravljene analize, lahko zaključimo:

- da se je v obdobju od leta 1996 do leta 2008 število organizacij povečalo za 2,3-krat;
- da število organizacij narašča hitreje v regijah z močnimi urbanimi središči kot v ruralnih regijah;
- da se delež društev, med vsemi civilno-družbenimi organizacijami sicer zmanjšuje, vendar društva predstavljajo še zmeraj 2/3 vseh civilno-družbenih organizacij;
- da novi tipi organizacij, to je organizacij, ki delujejo v javno dobro, oziroma zagotavljajo storitve za zunanje uporabnike, nastajajo bistveno intenzivneje v razvitih regijah, predvsem pa v urbanih središčih.

Navedeno nas usmerja k ugotovitvi, da se obseg slovenskega civilno-družbenega sektorja intenzivno povečuje, da se med vsemi civilno-družbenimi organizacijami postopoma povečujejo deleži organizacij, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike, vendar pa je to povečevanje vezano predvsem na regije z močnimi urbanimi središči. To seveda pomeni, da civilno-družbeni sektor v Sloveniji sicer intenzivno raste, vprašanje pa je ali se s povečevanjem obsega sektorja povečuje tudi njegova moč oziroma pomen v celotni družbi. Če to moč izrazimo z deležem, ki ga prihodki civilno-družbenih organizacij predstavljajo v BDP-ju, je ta od leta 1996, ko je predstavljal 1,92 % BDP (Kolarič in dr. 2002:122), do leta 2008, narastel le na 1,99% BDP (Črnak-Meglič

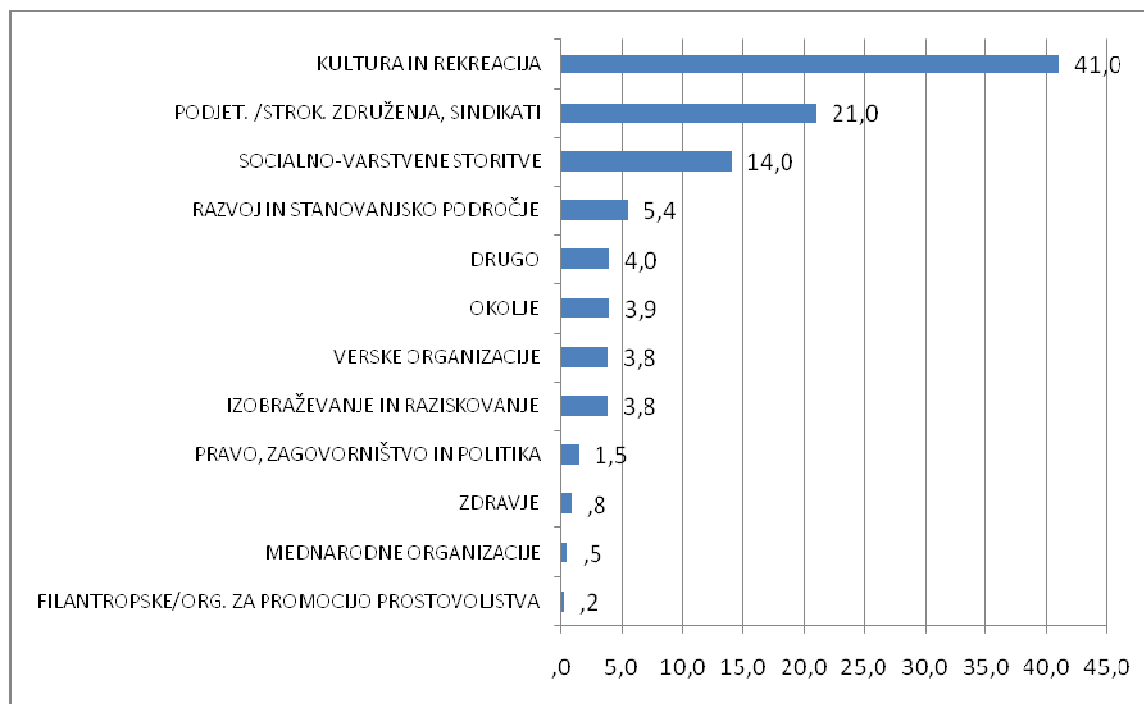
2009:21). To pa je, v primerjavi z drugimi državami, zelo nizek delež. Rast sektorja tako ne pomeni, da se povečuje njegova moč oziroma njegov pomen v družbi.

3 STRUKTURA CIVILNO-DRUŽBENEGA SEKTORJA

Tako kot smo pri prikazu obsega civilno-družbenega sektorja poskušali obvladati raznovrstnost civilno-družbenih organizacij s pomočjo tipologije, bomo pri analizi njegove strukture uporabili instrument klasifikacije teh organizacij. Mednarodna klasifikacija neprofitnih organizacij (ICNPO) temelji na razvrščanju organizacij v skupine in podskupine glede na področja, na katerih organizacije delujejo, oziroma glede na vrste dejavnosti, ki jih izvajajo. Organizacije, ki se nahajajo v registru Agencije RS za javnopravne evidence in storitve, in so »predstavljene« z dejavnostjo, ki jo izvajajo, smo tako razvrstili v skupine in podskupine ICNPO klasifikacije.

Kot je razvidno iz Grafa 3, 41% slovenskih civilno-družbenih organizacij izvaja kulturne, umetniške, športne, rekreacijske dejavnosti in dejavnosti družabništva; 21 % organizacij izvaja podjetniške dejavnosti in deluje v skupno dobro članov strokovnih/poklicnih združenj in sindikatov; 14% organizacij izvaja socialno-varstvene storitve, storitve nujne pomoči in reševanja ter nudi pomoč in podporo tistim, ki se nahajajo pod pragom revščine; 5,4% organizacij prispeva k ekonomskemu in socialnemu razvoju znotraj lokalnih skupnosti ter deluje na stanovanjskem področju in področju zaposlovanja in usposabljanja; 3,9% organizacij izvaja okolje-varstvene dejavnosti in dejavnosti zaščite živali; le nekoliko manj organizacij, 3,8% jih izvaja izobraževalne dejavnosti na vseh ravneh formalnega izobraževanja ter druge izobraževalne in raziskovalne dejavnosti; 3,8% delež med vsemi organizacijami predstavljajo tudi organizacije, ki izvajajo verske dejavnosti in prispevajo k razvoju verskih skupnosti; organizacij, ki izvajajo zagovorništvo, pravne storitve in delujejo politično je 1,5%; organizacij, ki izvajajo bolnišnične, rehabilitacijske, negovalne in druge zdravstvene storitve je le 0,8%; še manj, 0,5% je organizacij, ki delujejo v mednarodnem prostoru in 0,2% predstavljajo organizacije, ki podpirajo druge organizacije in skrbijo za promocijo prostovoljstva.

Graf 3: Klasifikacija slovenskih civilno-družbenih organizacij glede na področja delovanja/dejavnosti v mednarodni klasifikaciji (ICNPO) (v %)

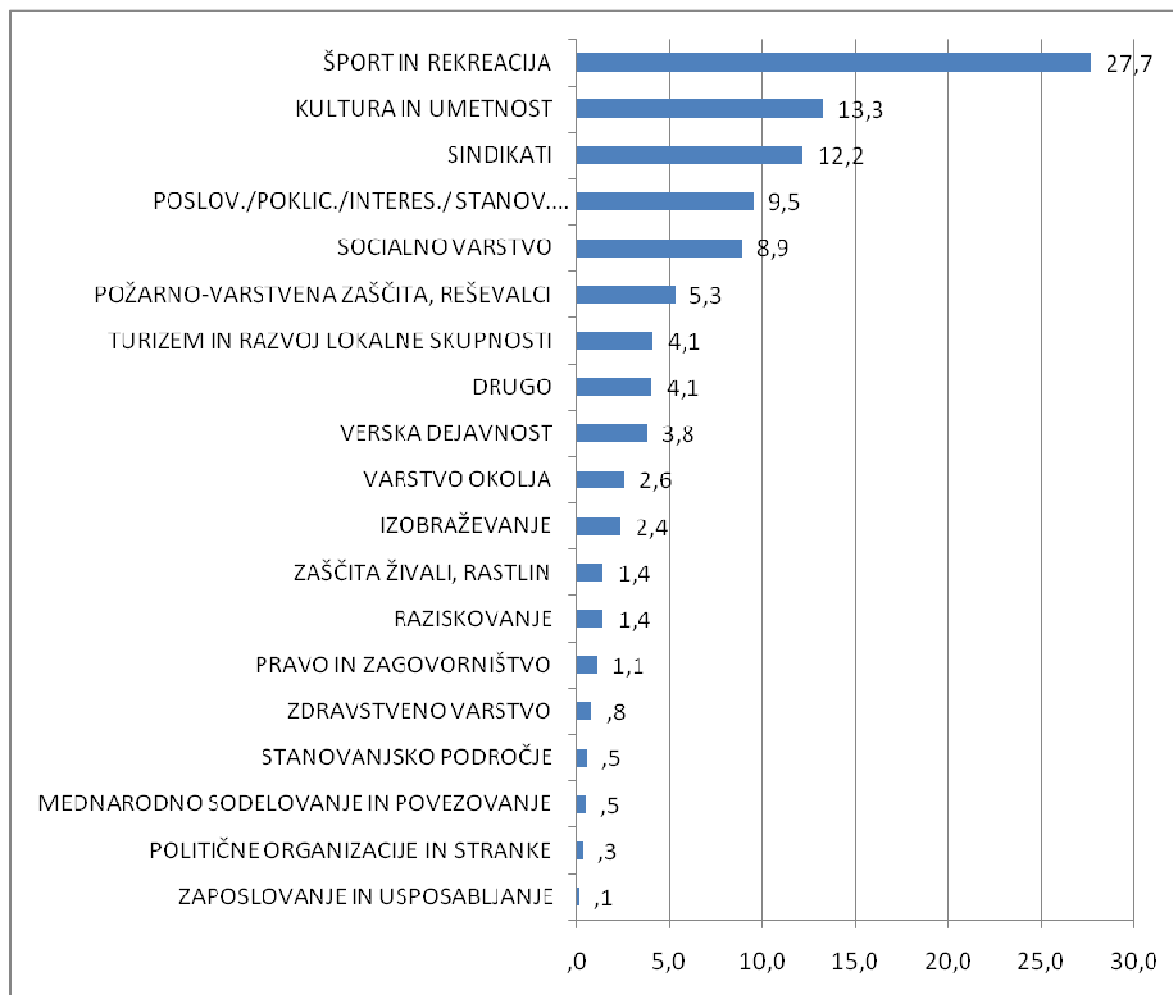

Iz navedenih podatkov je razvidna drugačna struktura slovenskega civilno-družbenega sektorja v primerjavi s strukturo tega sektorja v razvitih zahodnih, pa tudi v manj razvitih, recimo latinsko-ameriških družbah. V teh družbah največ organizacij izvaja vse vrste zdravstvenih, izobraževalnih in socialno-varstvenih storitev; organizacije na teh treh področjih so tudi finančno najmočnejše in tudi najvišje profesionalizirane. Dejstva, da v slovenskih pogojih največ organizacij izvaja športno-rekreacijske in kulturno-umetniške dejavnosti ter deluje v skupno dobro članov poklicnih/strokovnih združenj in sindikatov, in da so organizacije, ki izvajajo socialno-varstvene storitve šele na tretjem, organizacije, ki izvajajo izobraževalne in zdravstvene storitve pa skoraj čisto na dnu Grafa 3, ne moremo pojasniti z »avtoritarnim karakterjem« prejšnjega družbenega sistema, ki naj ne bi dovoljeval ustanavljanja organizacij na teh področjih. Pojasnimo ga lahko s specifično strukturo sistema blaginje, ki se je vzpostavil v pogojih razvoja slovenske družbe po drugi svetovni vojni, kjer so močne, prostorsko razpršene organizacije javnega sektorja,

predvsem na področjih zdravstva, izobraževanja in tudi socialnega varstva zagotavljale večino potrebnih storitev za uporabnike.

Drugačna struktura slovenskega civilno-družbenega sektorja je še vidnejša v naši lastni klasifikaciji, kjer smo nekoliko drugače, ustrežnejše za slovenske pogoje, kot je to v mednarodni klasifikaciji, opredelili posamezna področja delovanja civilno-družbenih organizacij. Kot je razvidno iz Grafa 4 predstavljajo organizacije, ki delujejo na področju športa in rekreacije, 27,7% delež ved vsemi civilno-družbenimi organizacijami, na drugem mestu so s 13,3% deležem organizacije, ki delujejo na področju kulture in umetnosti, sledijo sindikati z 12,2% in strokovna/poklicna/poslovna združenja z 9,5% deležem. Če izmed organizacij, ki delujejo na področju socialnega varstva izločimo tiste, ki delujejo na področju požarne varnosti in zaščite pred naravnimi nesrečami, je delež organizacij, ki izvajajo socialno-varstvene storitve 8,9%, delež organizacij, ki delujejo na področju izobraževanja je 2,4%, delež tistih, ki delujejo na področje raziskovanja je 1,4% in delež organizacij, ki delujejo na področju zdravstvenega varstva je le 0,8%.

Graf 4: Klasifikacija slovenskih civilno-družbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)

Če zaradi mednarodne primerljivosti povežemo mednarodno klasifikacijo slovenskih civilno-družbenih organizacij z njihovo tipologijo, vidimo (glej Tabela 2 v prilogi):

- da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju športa in rekreacije ter kulture in umetnosti, predstavljajo društva in njihove zveze 96,7% delež in da 52,9 % vseh društev in njihovih zvez izvaja športno-rekreacijske in kulturno-umetniške dejavnosti; zasebni zavodi predstavljajo 3% delež, vendar pa 20% vseh zasebnih zavodov, deluje na teh področjih.
- da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju izobraževanja in raziskovanja, predstavljajo zasebni zavodi 69,7% delež in da 43,5% vseh

- zasebnih zavodov deluje na tem področju; društva predstavljajo 28,5% delež in le 1,4% vseh društev in njihovih zvez deluje na teh dveh področjih;
- da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju zdravstva, predstavljajo zasebni zavodi 74,4% delež, vendar pa le 10,1 % vseh zasebnih zavodov deluje na tem področju; društva predstavljajo 23,2% delež in le 0,3% vseh društev deluje na tem področju;
  - da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju socialnega varstva predstavljajo društva in njihove zveze 93,3% delež in da 17,4% vseh društev deluje na tem področju; verske organizacije predstavljajo 3,6% delež in 12,3% vseh verskih organizacij deluje na tem področju;
  - da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju varstva okolja in živali predstavljajo društva 95,9% delež in da le 5% vseh društev deluje na tem področju; zadruga predstavljajo 2,3% delež in da 6,1% vseh zadrug deluje na tem področju;
  - da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju razvoja lokalnih skupnosti in na stanovanjskem področju predstavljajo društva 75,4% delež in da 5,5% vseh društev deluje na tem področju; zasebni zavodi predstavljajo 13,1% delež in zadruga 9,2% delež;
  - da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju prava, zagovorništva in politike predstavljajo društva 78,6% delež, 13,8 % delež predstavljajo politične stranke in 7,6% delež predstavljajo zasebni zavodi;
  - da, med vsemi organizacijami, ki podpirajo druge organizacije in skrbijo za promocijo prostovoljstva, predstavljajo ustanove/fundacije 91,7% delež in 26,3% vseh ustanov/fundacij deluje na tem področju;
  - da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na mednarodnem področju, predstavljajo društva 95,3% delež, da pa le 0,6% vseh društev deluje na tem področju;
  - da, med vsemi organizacijami, ki podpirajo verske skupnosti, predstavljajo verske organizacije 93,8% delež in da 87,6% vseh verskih organizacij deluje na tem področju; društva predstavljajo 5,8% delež;

- da, med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju podjetništva in strokovnega/poklicnega združevanja predstavljajo sindikati 57,8% delež, društva pa 34,9% delež;
- da je tudi med 4% organizacij, ki nam jih ni uspelo razvrstiti v nobeno skupino, delež društev 97,4%.

Če navedeno povzamemo, potem lahko zaključimo:

- da predstavljajo društva dominantno obliko organiziranosti med organizacijami, ki delujejo na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti in, da več kot polovica vseh slovenskih društev deluje na navedenih področjih;
- da predstavljajo zasebni zavodi dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami, ki delujejo na področjih izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva in, da več kot polovica zasebnih zavodov deluje na teh področjih;
- da predstavljajo ustanove/fundacije dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju podpiranja dejavnosti drugih organizacij in promocije prostovoljstva in da skoraj 1/3 vseh ustanov/fundacij deluje na teh dveh področjih; fundacije delujejo tudi na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti, razvoja lokalnih skupnosti in socialnega varstva;
- da predstavljajo verske organizacije dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami ki podpirajo razvoj verskih skupnosti in da 2/3 vseh verskih organizacij deluje na tem področju;
- da največ zadrug deluje na področjih razvoja lokalnih skupnosti, stanovanjskem področju ter na področju podjetništva in poklicnega/strokovnega združevanja; na navedenih področjih deluje več kot 2/3 vseh zadrug.

Osnovna ugotovitev, ki izhaja iz navedenih podatkov in zaključkov je naslednja: struktura slovenskega civilno-družbenega sektorja se sicer spreminja, vendar zelo počasi; podedovano stanje, v katerem povsem prevladujejo organizacije, ki delujejo na področjih športa in rekreacije, kulture in umetnosti ter poklicnega/strokovnega združevanja in obstajajo v obliki društev in njihovih zvez, se postopoma preoblikuje in to v toliko, v kolikor nastajajo novi tipi organizacij (zasebni zavodi, ustanove/fundacije,

verske organizacije), ki delujejo na področjih zdravstva, izobraževanja in raziskovanja ter socialnega varstva; je pa krepitev teh tipov organizacij na navedenih področjih bistveno pogojena s spremembami v strukturi celotnega slovenskega blaginjskega sistema, ki so sicer v teku, pa vendar niso tako intenzivne, da bi »na hitro« transformirale slovenski blaginjski sistem v katerega izmed v evropskih družbah obstoječih blaginjskih sistemov.

Regijska distribucija posameznih vrst organizacij, to je organizacij, ki delujejo na posameznem področju, kot ga opredeljuje klasifikacija, nam skoraj v celoti odslilkava distribucijo teh organizacij na nacionalni ravni, kot je razvidna iz Grafa 3. V vseh regijah so tako:

- na prvem mestu, s približno 40% deleži med vsemi organizacijami v regiji, organizacije, ki delujejo na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti;
- na drugem mestu so s približno 20% deleži strokovna/poklicna združenja in podjetniške organizacije;
- na tretjem mestu so s približno 18% deleži organizacije, ki delujejo na področju socialnega varstva ter zaščite in varovanja;
- na četrtem mestu s približno 5% deleži so organizacije, ki delujejo na področju varstva okolja in živali;
- na petem mestu so s slabim 5% deležem organizacije, ki podpirajo razvoj lokalnih skupnosti;
- na šestem mestu so z skoraj 4% deležem organizacije, ki podpirajo razvoj verskih skupnosti;
- na sedmem mestu so z dobrim 3% deležem organizacije, ki delujejo na področju izobraževanja in raziskovanja;
- na osmem mestu so z 1,5% deležem organizacije, ki delujejo na področju prava, zagovorništva in politike;
- na devetem mestu so z 0,5% deležem organizacije, ki delujejo na področju zdravstva;
- na desetem mestu so prav tako z 0,5% deležem organizacije, ki delujejo na mednarodnem področju;

- in na zadnjem, enajstem mestu, so z 0,3% deležem organizacije, ki podpirajo razvoj drugih organizacij in promocijo voluntarizma (glej Tabelo 3 v prilogi).

Navedeni podatki nam samo potrjujejo že zapisano ugotovitev o vztrajanju oziroma zelo počasnem spreminjanju preteklega strukturnega vzorca, ki je značilen za slovenski civilno-družbeni sektor in v katerem organizacije, ki delujejo na področjih športa, rekreacije, umetnosti in kulture ter poklicnega/strokovnega združevanja, dominirajo nad organizacijami, ki delujejo na področju socialnega varstva, predvsem pa nad organizacijami, ki delujejo na področjih izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva. Na drugi strani pa nam navedeni podatki ilustrirajo tudi pretekli razvoj civilno-družbenega sektorja v Sloveniji, saj kažejo, da so organizacije (predvsem v obliki društev) nastajale v vseh regijah in na vseh področjih delovanja, čeprav seveda ne enako intenzivno.

Sklepne ugotovitve

Sklep, ki ga je mogoče narediti na osnovi vsega navedenega, je lahko le naslednji: karakter slovenskega civilno-družbenega sektorja še zmeraj v največji meri določajo ekspresivne organizacije, to je organizacije, ki delujejo predvsem v skupno dobro svojih članov; njihova družbena vloga oziroma funkcija je predvsem v tem, da podpirajo sposobnost neformalnih socialnih mrež (predvsem družine), da te lažje skrbijo za dobrobit svojih članov. Vendar pa je na določenih področjih delovanja in to predvsem na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja, zdravstva, varovanja okolja in živali, opazen rahel trend povečevanja števila organizacij, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike; njihova družbena funkcija oziroma vloga bi morala biti predvsem v dopolnjevanju ponudbe storitev javnega sektorja tam, kjer ta ponudba ni zadostna oziroma ni dovolj kakovostna (Kolarič in dr. 2002).

4 »TRENDI V RAZVOJU« SLOVENSКИH CIVILNO-DRUŽBENIH ORGANIZACIJ IN NJIHOVA DRUŽBENA VLOGA

Če v sklepnem delu povzamemo trende, ki smo jih identificirali skozi našo analizo kvantitativnih podatkov, potem so to naslednji:

1. Trend rasti, ki vključuje povečevanje števila vseh tipov civilno-družbenih organizacij. Ta trend je močnejši v razvitejših regijah, z močnimi urbanimi središči, kot v ruralnih regijah. V regijah z močnimi urbanimi središči se povečuje predvsem število »novih« tipov organizacij (zasebni zavodi, fundacije, verske organizacije), ki so nosilke premika od ekspresivnih organizacij k organizacijam, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike.
2. Trend počasnega in postopnega spreminjanja skozi pretekli razvoj izoblikovanega strukturnega vzorca slovenskega civilno-družbenega sektorja, kjer gre za premik od dominacije organizacij, ki delujejo na področjih športa in rekreacije, umetnosti in kulture ter strokovnega/poklicnega in drugega interesnega združevanja, k povečevanju števila organizacij, ki delujejo na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja, zdravstva in okoljevarstva. Nosilke tega premika so »nove« organizacije, ki nastajajo predvsem v obliki zasebnih zavodov, ustanov/fundacij in cerkvenih organizacij.

O obeh navedenih trendih sklepamo na osnovi povečevanja števila organizacij, ki smo jih razvrstili v tipe in klasificirali v vrste. Vprašanje, ki se postavlja je seveda, ali lahko oba trenda podkrepimo tudi s podatki, ki kažejo povečevanje finančne moči civilno-družbenih organizacij in na njej temelječe njihove profesionalizacije. Ta dva indikatorja nam namreč omogočata, da identificiramo točko, na kateri se rast sektorja preoblikuje v njegov razvoj.

Pokazali smo že, da se je ob 2,3-kratnem povečanju števila organizacij, delež njihovih skupnih prihodkov v BDP povečal le iz 1,92% v letu 1996 na 1,99% v letu 2008 (Kolarič in dr. 2002, Črnak-Meglič 2009). Tako majhen premik seveda ne povečuje moči teh

organizacij v družbi oziroma ne predstavlja zadostne osnove za njihovo profesionaliziranje.

Podatki o stopnji profesionaliziranosti slovenskih civilno-družbenih organizacij, pridobljeni z anketnim vprašalnikom na reprezentativnem vzorcu organizacij v letu 1996 kažejo, da je bila stopnja profesionaliziranosti 0,73%; to pomeni, da so zaposleni v civilno-družbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 0,73% vseh zaposlenih v Sloveniji za polni delovni čas; rečeno drugače, od vseh zaposlenih za polni delovni čas jih je bilo v civilno-družbenih organizacijah zaposlenih 0,73%. V mednarodni primerjavi je bila to ena najnižjih stopenj profesionaliziranosti tega sektorja (Kolarič in dr. 2002). Več kot deset let kasneje, v letu 2008 je znašala na osnovi opravljenih delovnih ur izračunana stopnja profesionaliziranosti slovenskih društev, zasebnih zavodov in fundacij 0,66% (Črnak-Meglič 2009: 23), kar pomeni, da so zaposleni v civilno-družbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 5796 oseb zaposlenih za polni delovni čas; v razmerju do vseh delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, ki je v letu 2008 znašalo 879.257 oseb, je to 0,66%. Navedeni podatek za leto 2008 seveda ni povsem primerljiv s podatkom za leto 1996, vendar pa nam glede na to, da predstavljajo trije navedeni tipi skoraj 82% delež med vsemi slovenskimi civilno-družbenimi organizacijami dovoljuje sklep, da je stopnja profesionaliziranosti slovenskih civilno-družbenih organizacij, v več kot desetletnem obdobju ostala praktično nespremenjena.

Razlog za takšno stanje je v tem, da se v tem obdobju ni bistveno spremenila struktura prihodkov civilno-družbenih organizacij. Podatki za leto 1996 so pokazali, da so predstavljale članarine najpomembnejši posamični vir prihodkov, da drugem mestu so bili prihodki pridobljeni s strani občin in na tretjem sponzorska sredstva podjetij. Ko smo, v skladu z metodologijo, izoblikovano in uporabljeno v mednarodni raziskavi Univerze Johns-Hopkins, te in druge posamične vire združili v skupine, se je pokazalo, da predstavljajo prihodki od prodaje storitev/produktov (prihodki iz komercialnih virov) 44% delež med vsemi prihodki, prihodki iz javnih sredstev (občine, država) 27% delež in prihodki v obliki donacij posameznikov, podjetij in fundacij 29% delež (Kolarič in dr.

2002:124). Ponovno preverjanje teh podatkov v letu 2005 je pokazalo, da je struktura prihodkov ostala praktično nespremenjena (Kolarič in dr. 2006).

Na osnovi takšne strukture prihodkov bi lahko sklepali, da je v slovenskem civilno-družbenem sektorju, že sredi 90-tih let, stekel proces komercializacije organizacij, to je njihova usmeritev k prodaji storitev/produktov na kvazi trgih. Takšen sklep seveda ne vzdrži, če upoštevamo, da predstavljajo v deležu komercialnih prihodkov članarine skoraj polovični delež. Sklep, ki ga je mogoče potegniti iz predstavljene in v času nespremenjene strukture prihodkov na ravni celotnega sektorja je lahko le, da ne proces komercializacije, niti proces etatizacije⁹ slovenskih civilno-družbenih organizacij nista zares stekla. Ta dva procesa predstavljata namreč osnovo za profesionaliziranje in razvoj teh organizacij v drugih družbah, ter določata tudi njihovo družbeno vlogo.

Navedeno tudi pomeni, da se spremembe, ki smo jih identificirali v strukturi sektorja in se odvijajo predvsem na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva in katerih nosilci so predvsem zasebni zavodi, fundacije in cerkvene organizacije, na ravni celotnega sektorja skoraj ne poznajo; to lahko pomeni, da kljub procesu privatizacije, ki teče pod paravanom podeljevanja koncesijskih pogodb organizacijam na navedenih področjih, proces etatizacije teh organizacij ni zares stekel. Stekel bi, v kolikor bi država, v večji meri kot je to storila do sedaj, prenesla breme zagotavljanja storitev na teh področjih, iz javnih organizacij, na civilno-družbene organizacije. Če bi se to zares zgodilo, bi se razvoj slovenskega blaginjskega sistema začel intenzivneje gibati v smeri konservativno-korporativističnega sistema, v katerem so civilno-družbene organizacije producentke storitev za državo. Takšen razvoj ni edino možen, niti ni nujno najboljši. Z vidika ohranitve visoke stopnje avtonomije civilno-družbenih organizacij je družbena vloga, ki jo sedaj igrajo slovenske civilno-družbene organizacije, ko na eni strani podpirajo sposobnost neformalnih socialnih mrež, da lažje skrbijo za svoje člane, na drugi strani pa dopolnjujejo (in ne nadomeščajo) ponudbo storitev javnega sektorja, idealna. Seveda pa nas celotna opravljena analiza usmerja

---

⁹ Etatizacija je proces, ko organizacije do določene mere postajajo producentke storitev za državo (Kolarič in dr. 2002, 2003).

predvsem k zaključku, da rast števila slovenskih civilno-družbenih organizacij ni dosegla točke, ko bi se začel njihov razvoj.

5 LITERATURA

Byrant, C. (1993): Social Self-Organisation, Civility and Sociology: A Comment on Kumar's Civil Society. *British Journal of Sociology*, 44 (3): 397-401.

Črnak-Meglič, A. (2009): Obseg in viri financiranja nevladnih organizacij (društev, ustanov in zasebnih zavodov) v letu 2008. Poročilo za Ministrstvo za javno upravo. Ljubljana.

Evers, A. (1993): The Welfare Mix Approach. Understanding the Pluralism of Welfare Systems. Barcelona conference paper.

Kolarič, Z., Črnak-Meglič, A., Vojnovič, M. (2002): Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kolarič, Z. (2003): Neprofitno-volonterske organizacije in njihov razvoj – od volontarizma k profesionalizmu. *Teorija in praksa*, 40 (1): 37–56.

Kolarič, Z., Črnak-Meglič, A., Rihter, L., Boškič, R., Rakar, T. (2006): Raziskava »Nevladne organizacije v Sloveniji, CRP Konkurenčnost Slovenije 2001-2006 (Celovita analiza pravnega in ekonomskega okvirja za delo nevladnih organizacij). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Taylor, C. (1990): Modes of Civil Society. *Public Culture*, 3 (1): 95-118.

Monnier, L., Thiry, B. (1997): The General Interest: Its Architecture and Dynamics. V: *Annals of Public and Co-operative Economics*, Vol. 68, No.3: 313-333. CIREC, Oxford, UK and USA: Blackwell Publishers.

Pestoff, V. (1995): Citizens as Coproducers of Social Services in Europe. From the Welfare State to the Welfare Mix. Stockholm University , Research Report 1.

Zakon o društvih (Uradni list RS št. 61/2006, 91/2008 Odl.US: U-I-380/06-11, 102/2008 Odl.US: U-I-57/07-7, 58/2009).

Zakon o gospodarskih zbornicah (Uradni list RS št. 60/2006, Ur.l. RS, št. 56/2008 Skl.US: U-I-120/08-6, 32/2009 Odl.US: U-I-155/07-10, 32/2009 Odl.US: U-I-120/08-25),

Zakon o političnih strankah (Uradni list RS št. 62/1994, Ur.l. RS, št. 13/1998 Odl.US: U-I-301/96, 24/1999 Odl.US: U-I-367/96, 70/2000, 52/2001 Odl.US: U-I-372/98-10, 51/2002, 94/2002 Odl.US: U-I-223/00-22, 69/2005, 100/2005-UPB1, 103/2007).

Zakon o reprezentativnosti sindikatov (Uradni list RS 13/1993).

Zakon o ustanovah (Uradni list RS št. 60/1995, 53/2005, 70/2005-UPB1 (91/2005 popr.)).

Zakon o verski svobodi (Uradni list RS št. 14/2007).

Zakon o zadrugah (Uradni list RS št. 13/1992, 7/1993, 13/1993-ZP-G, 22/1994, 68/1995 Odl.US: U-I-78/93, 35/1996, 41/2007, 62/2007-UPB1, 87/2009).

Zakon o zavodih ((Uradni list RS št. 12/1991, 45I/1994 Odl.US: U-I-104/92, 8/1996, 18/1998 Odl.US: U-I-34/98, 36/2000-ZPDZC, 127/2006-ZJZP).

6 PRILOGE

Tabela 1: Distribucija civilno-družbenih organizacij glede na regijo in glede na tip organizacij

Tabela 2: Mednarodna klasifikacija civilno-družbenih organizacij v povezavi s tipologijo teh organizacij

Tabela 3: Regijska distribucija posameznih vrst organizacij